

МАЪНАВИЯТ ҚОНУНЛАРИ – маънавий соҳага хос нарсa ва ходисалар, воқеа ва жараёнлар ўртасидаги доимий ва такрорланиб турувчи узвий алоқадорликни, инсоннинг жамиятдаги ўрни ва аҳамиятини, ҳаётнинг маъно-мазмунини белгилаб берувчи йўл-йўриқлар, қонун ва қоидалар мажмуини англатувчи т. Президент Ислom Каримов томонидан “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида ҳар томонлама асослаб берилган мазкур қонунлар хилма-хил тарзда, турли шаклларда намоён бўлса-да, жамиятдаги талаблар, яшашнинг қонун-қоидалари, инсон умрининг мазмуни ва ҳаёт мезони сифатидаги аҳамиятини сақлаб қолаверади. Бу борада маънавий ва моддий ҳаёт уйғунлиги, маъ-ятнинг инсон ва жамият билан узвий алоқадорлиги, маънавий ҳаётнинг ижтимоий тараққиётга боғлиқлиги қонунлари муҳим аҳамиятга эга.

Маънавий ва моддий ҳаёт уйғунлиги қонунининг мазмун-моҳияти ва намоён бўлиш хус-ятларига “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида алоҳида эътибор берилган. Китобда моддий ва маънавий оламнинг уйғунлиги бамисоли парвоз қилаётган қушнинг икки қанотиға қиёсланиб, жамиятдаги ҳар қандай тарақққиёт, ўсиш ва ўзгаришларнинг заминида ана шу икки омилнинг узвий алоқадорлиги ниҳоятда муҳим аҳамиятга эга эканлиги мисол ва далиллар асосида кўрсатиб берилган. Маълумки, инсон ва жамият ҳаётида моддий ва маънавий асослар бир-бирига нисбатан қандай ўрин тутиши, уларнинг қайси бири устиворлиги тўғрисида хилма-хил қарашлар ва ёндашувлар мавжуд. Ҳозиргача баъзилар руҳий оламини, маъ-ятни бирламчи деб билсалар, бошқалар эса моддийликни асосий ўринга қўядилар ва шу асосда материализм ва идеализм каби оқимлар ҳам шаклланган. Аслида моддий эҳтиёжларни инсоннинг руҳий оламиға қарама-қарши қўйиш, уларнинг бирини устун деб билиш, бошқасини эътиборға олмаслик масалаға бир ёқлама қарашнинг яққол ифодасидир. Бундай бир ёқлама ёндашув ҳаёт талабига жавоб бермайди, албатта. Маънавий ва моддий ҳаёт уйғунлиги қонуни эса бундан фарқ қилади, у биз яшаётган ҳаётни ягона ва яхлит воқелик сифатида тушуниш имконини яратади.

Маъ-ятнинг инсон ва жамият билан узвий алоқадорлиги қонуни ҳам юқорида қайд қилинган асарда асослаб берилган. Ушбу қонун муайян миллат, жамият ва давлат ҳар бир тараққиёт босқичида шу даврга хос иқт-й, ижтимоий, сиёсий рив-ш тамойилларига эга бўлгани сингари, ўзига мос келадиган маън-й, маър-й ва ахлоқий тартиблар ҳамда тамойиллар тизимига эга бўлишининг тарихий зарурат эканини ифодалайди. Ҳақиқатан ҳам, инсон ва жамият ҳаётини маъ-ятсиз тасаввур этиб бўлмагани каби, маъ-ятни ҳам инсон ва жамиятдан ажратиб бўлмайди. Жамиятдаги ўзгаришлар муқаррар равишда маъ-ятга, маъ-ятдаги ўзгаришлар эса жамиятга ўз таъсирини ўтказиши шубҳасиз. Инсоният тарихи ва тараққиётига мазкур қонун н. назаридан қараш ҳар бир даврнинг тузилишига муайян маънавий қадриятлар тизими мос келишини ва бу тизим ижтимоий воқеа-ҳодисалар билан боғлиқ тарзда намоён бўлишини кўрсатади. Ғоявий, ахлоқий, мад-й, маър-й ва б. соҳаларга алоқадор т. ва тамойиллар ҳам ушбу тизимда ўзига хос ўринни эгаллайди, улар орасидаги фарқ, тафовут ва муносабат лар эса тизимдаги умумий ўзгаришларга боғлиқ бўлади.

Маънавий ҳаётнинг ижтимоий тараққиётга боғлиқлиги қонуни ҳодисанинг ўтмишдан келажакка томон рив-ш жараёнидаги тарихийлик ва замонавийлик, инкор, ворислик ва янгиланишнинг узлуксизлиги ва давомийлиги билан боғлиқ тамойилларининг мазмун-моҳиятини ифодалайди. Мазкур қонуният Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият — енгилмас куч” асарида қуйидагича асослаб берилган: “...маънавият қотиб қолган ақидалар йиғиндиси эмас, аксинча, доимий ҳаракатдаги узлуксиз жараён бўлиб, тараққиёт давом этар экан, унинг шиддатли юриши туфайли маънавий ҳаёт олдида қўйиладиган талаблар ҳам муттасил пайдо бўлаверади”. Ушбу қонуниятга кўра, тараққиёт жараёнида бир рив-ш босқичидан бошқасига ўтилганида иқт-й, сиёсий ва мад-й соҳаларда ўзгариш бўлгани сингари, маъ-ят соҳасида ҳам янгиланиш рўй беради. Бунда барча маънавий мезонлар бутунлай йўқолиб кетмайди, балки янги даврнинг ижтимоий тузилишига ва замон талабларига мос келадиган,

эскидан фарқ қиладиган янги маъ-ят тизими шаклланиши заруратга айланади. Бундай ҳолатларнинг узлуксиз такрорланиши эса маъ-ятнинг ижтимоий воқелик ва тараққиёт билан боғлиқлигини ифодаладиган куйидаги муҳим хулосага келиш имконини беради: муайян ижтимоий воқеликка (яъни, инсоният тараққиётининг бирон бир даврига, жамиятнинг рив-ш босқичига ёки давлат шаклига) муайян маънавий т. ва тамойиллар тизими мос келганидек, ўзгарган ижтимоий воқеликка ҳам ўзгача маъ-ят тизими мос келади. Ижтимоий воқелик ёки маънавий ҳаётдаги ўзгаришлар бир-биридан қисман илгарилаб кетиши ёки орқада қолиши ҳам мумкин, аммо бу мазкур қонуннинг бутунлай бузилиши, дегани эмас. Ана шу қоида маънавий ҳаётнинг ижтимоий тараққиёт билан боғлиқлик қонунининг асосий мазмун-моҳиятини ифодалайди.

Ш-дек, маънавий ҳаётнинг ғоя, мафкура, ахлоқ, мад-т, маърифат ва б. билан боғлиқ хусусий соҳаларга доир бир қатор қонун ва тамойиллари ҳам бор. Улар юқорида кўрсатилган қонунлар билан бирга маъ-ятга хос қонун-қоидалар тизимини ташкил қилади ҳамда шу соҳадаги нарса ва ҳодисалар, воқеа ва жараёнлар орқали намоён бўлади. Мазкур тизимни ҳозирги замондаги ўзгаришлар билан боғлаб ўрганиш нафақат наз-й, балки амалий жиҳатдан ҳам муҳим аҳамият касб этади. Бу айниқса ҳозирги даврда жаҳонда ва Ўз-нда рўй бераётган ўзгаришларнинг маъ-ят соҳасидаги хус-ятларини билиб олиш, қўлга киритилган илмий далилларни тажрибада қўллаш, мазкур йўналишдаги вазифаларни аниқлаш, зарур чора-тадбирларни белгилаш имконини беради.